

Waardewerken Van niche naar systeem

stelsysteem

innovatie

WAGENINGEN UR

For quality of life

Waardewerken

Van niche naar systeem

Kort verslag van de werkzaamheden in 2005

Auteur:

Projectteam Kennisnetwerk Multifunctionele Landbouw

© 2005 Wageningen UR

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Wageningen UR / de op het titelblad genoemde ondernemer.

Wageningen UR is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

Projectnummer: – 530062

Contactgegevens:

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
Akkerbouw, Groene Ruimte en Vollegrondsgroenten

Adres : Edelhartweg 1, Lelystad
: Postbus 430, 8200 AK Lelystad
Tel. : 0320 – 290 111
Fax : 0320 – 230 479
E-mail : info.ppo@wur.nl
Internet : www.ppo.wur.nl

Praktijkonderzoek van de Animal Sciences Group

Adres : Edelhartweg 15, Lelystad
: Postbus 65, 8200 AB Lelystad
Tel. : 0320 – 238 238
Fax : 0320 – 238 050
E-mail : info.po.asg@wur.nl
Internet : www.asg.wur.nl/po

Inhoudsopgave

	pagina
1 INLEIDING	5
2 WERKWIJZE 2005.....	7
3 VISIE, STREEFBEELD EN AMBITIE	9
4 DOORBRAAKAGENDA.....	11
5 PROJECTVOORSTELLEN EN INITIATIEVEN.....	13
5.1 Projectvoorstellen.....	13
5.2 Initiatieven.....	13
BIJLAGE 1: OVERZICHT VAN DE PARTIJEN DIE ZIJN BENADERD	15
BIJLAGE 2: LITERATUURLIJST	17

1 Inleiding

18 pioniers van de multifunctionele landbouw hebben zich verenigd in het netwerk **“Waardewerken”**. Onder het motto **“Meer dan voedsel, dat boert goed!”** verwoorden de deelnemers hun passie voor het boerenleven en hart voor de samenleving. Waardewerken ondernemers gebruiken de begeleidende waarden van het produceren van voedsel; ruimte, rust, ritme, contact met dieren en gewassen; om naast voedsel ook natuur, recreatie, educatie en zorg als product aan te bieden. Hiermee voldoen ze aan een groeiende behoefte vanuit de samenleving en dragen ze bij aan leefbaar platteland. Om van deze individuele initiatieven te komen tot een perspectief voor de hele sector is nog veel nodig.

Het doel van het project (2003-2005) is om de innovatiekracht van de 18 pioniers te bundelen. De ervaringen van deze ondernemers bieden een schat aan informatie over hoe een multifunctioneel bedrijf te ontwikkelen maar geeft ook inzicht in de belemmeringen daarbij (regelgeving, kennis, financiën, gebrek aan samenwerking etc.). Hiermee zijn deze bedrijven tevens de voelhoorns van het overheidsbeleid. Een belangrijke uitdaging van het project is het bijdragen aan de ontwikkeling van niche naar systeem door het identificeren en wegnemen van deze belemmeringen. De lessen die hieruit geleerd worden, worden breed verspreid en ingepast nieuw beleid. Hiermee wordt het perspectief van de huidige; maar vooral ook dat van de startende verbrede ondernemers vergroot

Voor de pioniers van de verbreding is het produceren van goed voedsel een onmisbare voorwaarde om de andere producten van de multifunctionele landbouw te vermarkten. De boerderij is de voedingsbodem; landbouw is bij uitstek geschikt om burgers weer in contact te brengen met de primaire processen en de natuurlijke levensritmes. Zonder deze begeleidende waarden voegen ze weinig toe aan de al bestaande concepten en instituties op het gebied van zorg, natuur, educatie, recreatie enz. Zoals één van de recreatieboerderijen aangeeft: “zonder landbouw ben ik inwisselbaar met Centerparks, met de landbouw heb ik een uniek concept”.

Geven en nemen is een belangrijk aspect in het netwerk. De deelnemers geven vooral unieke ervaringskennis en denken/ werken mee aan de noodzakelijke innovaties. De deelnemers krijgen ondersteuning bij het oplossen van hardnekkige knelpunten. De rol van de onderzoekers is in belangrijke mate faciliteren, analyseren en reflecteren. Zo zijn de bedrijven in 2004 uitgebreid bestudeerd. Zowel het bedrijf, de ondernemer als de economische prestaties van de verschillende verbredingstakken zijn in 2003 geanalyseerd. Waar mogelijk zijn de bedrijven en de ondernemers met elkaar en andere groepen vergeleken. Op deze manier proberen de onderzoekers de ondernemers een spiegel voor te houden. Onderzoeksvragen die uit het netwerk naar voren komen zullen de komende jaren met de partners binnen en buiten de landbouwsector (onderzoek/bedrijfsleven/maatschappelijke organisaties) opgepakt worden (co-innovatie).

2 Werkwijze 2005

Het netwerk is in belangrijke mate zelfsturend. De ondernemers bepalen mede de vorm en inhoud van het project. Ze dragen zelf knelpunten aan die moeten worden opgelost of doorbraken die nodig zijn voor het vergroten van het perspectief van de multifunctionele landbouw. Dit leidt tot maatwerk, wat de kansen vergroot op een succesvolle bedrijfsontwikkeling. Uniek in de aanpak van het project is dat 2 van de van Waardewerken (tegen betaling) onderdeel uitmaken van het projectteam.

Voordat de deelnemers onder één vlag naar buiten wilden treden vonden ze het belangrijk dat er een gezamenlijke visie op multifunctionele landbouw geformuleerd zou worden en dat het project zich duidelijk kon profileren (eigen huisstijl en logo). Hieraan is begin 2005 veel aandacht besteed. De werknaam Kennisnetwerk Multifunctionele Landbouw werd vervangen door Waardewerken; een bijbehorend logo, huisstijl en website (www.waardewerken.nl) werden ontworpen en in gebruik genomen.

De gezamenlijke visie op multifunctionele landbouw is vertaald naar een toekomstbeeld. In een drietal keukentafelgesprekken is dit toekomstbeeld gedeeld en verrijkt met vertegenwoordigers van de overheid, landbouw, zorg, natuur en recreatiesector. Vervolgens zijn de doorbraken (transitiepunten) die nodig zijn om dit streefbeeld te realiseren benoemd. Deze doorbraakagenda (innovatieagenda) is vertaald in concrete acties. Op een bijeenkomst in september zijn deze acties aan de overheid, landbouw, zorg, natuur en recreatiesector gepresenteerd worden en zijn er coalities gesmeed worden om hieraan te werken. Het uiteindelijke doel is een eendrachtige samenwerking om de grote potenties die de multifunctionele landbouw heeft te verwezenlijken.

Tabel 1. Activiteiten Waardewerken 2005.

Datum	Plaats	Activiteit
2 en 3 februari	Zeewolde (Zonnehoeve)	Tweedaagse bijeenkomst: visie en strategiedag
23 maart	Arnhem (Muis Sacrum)	Dag van de Toekomst
26 mei	Den Haag (LNV)	Presentatie Waardewerken LNV
21 juni	Biezenmortel (De Hemelrijksche Hoeve)	Keukentafelgesprek Zorglandbouw
23 juni	Almere (De Stadsboerderij Almere)	Keukentafelgesprek Recreatie
4 juli	Voorst (Agrarisch Cultuurgoed)	Keukentafelgesprek Natuur
15 september	Lisserbroek (De Olmenhorst)	Innovatiebijeenkomst

3 Visie, streefbeeld en ambitie

Visie Waardewerken: meer dan voedsel, dat boert goed

De ondernemers van Waardewerken zijn overtuigd van hun meerwaarde voor de samenleving in de vorm van rust, ruimte en ritme. Zij weten deze meerwaarde op hun bedrijven om te zetten in economisch perspectief. De meerwaarde biedt perspectief voor veel meer agrarische ondernemers. De activiteiten bieden bovendien veel kansen voor ketenpartijen en overheid. Om de meerwaarde versneld te realiseren is het nodig om kennis te delen en te innoveren. Niet alleen tussen ondernemers, maar juist met de verschillende ketens (zorg, recreatie, ...) en met het beleid.

Waardewerken: Steefbeeld 2020

Landbouw is weer een vast en gewaardeerd onderdeel van de samenleving en voorziet hiermee in een groeiende behoefte vanuit de maatschappij naar rust, ruimte en ritme vanuit de maatschappij. Veel burgers hebben hun weg naar (multifunctionele) landbouwbedrijven gevonden. Dit begint al jong in het basisonderwijs; later d.m.v. bezoek aan boerenmarkten of allerlei activiteiten die de bedrijven aanbieden. Er is een breed aanbod van producten en concepten. Hiervan is de consument door goede PR duidelijk van op de hoogte. De (multifunctionele) landbouw heeft zich geprofessionaliseerd. In een aantal landelijke instellingen waarin samen met het bedrijfsleven gewerkt wordt aan kwaliteitsborging en een goede afstemming van vraag en aanbod.

Multifunctionele landbouw is voor veel landbouwbedrijven een perspectiefvolle ontwikkelingsrichting gebleken. De afname van het aantal landbouwbedrijven is hierdoor deels tot stilstand gekomen. Deze nieuwe dynamiek heeft grote positieve gevolgen voor de leefbaarheid van het platteland. Ondanks het feit dat deze ontwikkelingen soms verregaande aanpassingen vragen van de ondernemer en de bedrijfsvoering is de ondernemer nog steeds boer en het bedrijf nog steeds een boerderij.

Samenvattend:

- Landbouw is vast en gewaardeerd onderdeel van de samenleving
- Landbouw is leverancier van rust, ruimte en ritme
- Landbouw is voor een belangrijker deel multifunctioneel
- Multifunctionele landbouw draagt bij aan een mooi, levendig en leefbaar platteland

Ambitie Waardewerken

De ambities van Waardewerken zijn:

1. gaan voor een volwaardige bedrijfstak (zie onderstaande streefbeelden en ambities)
2. agendavorming: zelf kwesties en mogelijkheden op de beleids- en innovatieagenda zetten
3. bedrijfsontwikkeling: leren voor eigen ontwikkeling en vernieuwing
4. sectorontwikkeling: initiatieven nemen tot vernieuwing op sectorniveau
5. kennis: het vormen van een kennisplatform voor collega-pioniers, collega-ondernemers en het bedrijfsleven in de multifunctionele landbouw
6. openheid: wie zich wil aansluiten is welkom

Momenteel is op 37% van de 85.500 agrarische bedrijven sprake van verbredingsactiviteiten; gezamenlijk behalen ze hier een omzet mee van 500 miljoen euro. Dat is 1.5% van de omzet; een zeer beperkte bijdrage dus.

Per saldo lijkt op termijn een verviervoudiging van de vraag mogelijk. Dit zal per gebied verschillen en wordt bepaald door aanwezigheid van natuur (vraag naar natuur) en stedelijke omgeving (vraag naar zorg en recreatie). Kennis over de multifunctionele landbouw is vaak nog beperkt aanwezig bij de zorgsector, recreatiesector en de landbouwsector. Dit leidt tot verschillende ingesloten denkwijzen. Nodig is dat nieuwe bruggen geslagen worden tussen ondernemers die het al doen (Waardewerken), (potentiële) marktpartijen en collega-ondernemers. Het gaat hier om 'bespreekbaar maken', 'samen ontwikkelen' en 'professionaliseren'.

Zo'n 17 % van de landbouwbedrijven (15.000) doet in 2020 aan verbreding. Gezamenlijk halen ze hiermee een omzet van 2 mld euro. Er zijn talrijke nieuwe samenwerkingsverbanden ontstaan waarin agrarische bedrijven samenwerken met instellingen en ondernemers van buiten de primaire sector. Dit heeft geleid tot tal van nieuwe product- marktcombinaties waarvan zowel de agrarische sector als de samenwerkingspartners de vruchten van plukken.

Het aantal boerderijen dat recreatie aanbiedt is gegroeid naar 5000. Een wezenlijk deel van de bestedingen die consumenten in de vrije tijd doen, komt terecht op landbouwbedrijven. Doordat agrariërs hun bedrijven openstellen en recreatiemogelijkheden aanbieden is de toegankelijkheid van het platteland sterk verbeterd. Educatie op de boerderij maakt in 2020 een wezenlijk onderdeel van de lespakketten van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Ook in het beroepsonderwijs wordt in de agrarische, educatieve, recreatieve en gezondheidszorgopleidingen aandacht besteed aan de bijdrage die multifunctionele landbouw kan leveren om landbouw, educatie, recreatie en gezondheidszorg te versterken.

Het aantal zorgboerderijen is gegroeid naar 5000. Zorglandbouw heeft zichzelf in 2020 volledig bewezen als heilzame en betaalbare vorm van zorg. In 2020 is zorglandbouw gewaardeerd en volledig ingebed in de gezondheidszorg. Hiermee wordt bedoeld dat zorglandbouw een vast onderdeel vormt van het keuzepakket dat zowel patiënt als behandelaar tot hun beschikking heeft. Zorgaanbod en zorgvraag zijn helder in kaart gebracht; hoerdoor is het mogelijk om de zorgvrager op de best passende manier te helpen.

De landbouwsector heeft zich ontwikkeld tot een professionele beheerder van de plattelandsnatuur in Nederland en krijgt hiervoor een reële vergoeding.

Verwerking en huisverkoop zorgen op 2000 bedrijven voor een substantiële bijdrage van het bedrijfsinkomen. Hiermee slaagt de sector er steeds beter in om de toegevoegde waarde zelf te vermarkten. Productverwerking en huisverkoop worden professioneel uitgevoerd. Door een efficiënte logistiek en een goede marketing zijn de boerenproducten steeds vaker in het supermarktschap te vinden.

Samenvattend:

- minimaal 20% van de landbouwbedrijven biedt een vorm van multifunctionele landbouw aan op het bedrijf en haalt hier het hoofdinkomen uit
- gezamenlijke omzet van 2 mld. Euro
- beheerder van ca. 600.000 ha plattelandsnatuur tegen reële vergoeding
- aantal zorgboerderijen is gegroeid van 400 naar 5000, o.a. door nieuwe vormen van zorglandbouw
- 5000 boerderijen bieden recreatie en educatie, toegankelijkheid van het platteland is sterk verbeterd
- productverwerking en huisverkoop efficiënt en professioneel
- nieuwe samenwerkingsverbanden in de 'multifunctionele' ketens
- de consument weet beter wat er in het landelijk gebied te doen en te halen is

4 Doorbraakagenda

De initiatieven die in de doorbraakagenda benoemd zijn, zijn in te delen in vijf verschillende onderdelen.

1. Kennisuitwisseling
2. Productontwikkeling
3. Professionalisering
4. Barrières bespreekbaar maken
5. Public relations

De volgende initiatieven zijn benoemd:

Kennisuitwisseling

1. Masterclasses
2. Brochure spin-off agrarisch natuurbeheer
3. De zorgsector maakt werk van zorgboerderijen
4. Brochure nieuwe kansen zorglandbouw

Productontwikkeling

5. Slim combineren
6. Visie verweving landbouw en natuur
7. Nieuwe zorgconcepten
8. Expert meetings
9. Merkontwikkeling
10. Stadslandbouw gids
11. Kansenkaarten

Professionalisering

12. Onderzoek volwaardig agrarisch bedrijf
13. Multifunctionele landbouw in het onderwijs
14. Kennisuitwisselingbijeenkomsten
15. Lange termijn afspraken

Barrières bespreekbaar maken

16. Onderzoek meerwaarde
17. Benchmark succesfactoren ruimtelijke ordening
18. Praktijkstages
19. Rijdende rechter

Public relations

20. PR multifunctionele landbouw

5 Projectvoorstellen en initiatieven

Een deel van de initiatieven is op de doorbraakdag van 15 september samen met betrokken partijen verder uitgewerkt. Deze projectvoorstellen zullen in de komende onderzoeksperiode met prioriteit verder worden opgepakt. Bij de overige initiatieven zal later worden gekeken naar de mogelijkheden om deze verder in te vullen tot projecten.

5.1 Projectvoorstellen

Onderzoek meerwaarde. Er vindt onderzoek plaats naar de ervaringen (en wensen) van gebruikers en verzameld meetbare gegevens over de meerwaarde van multifunctionele landbouw op het gebied van zorg, natuur, recreatie en educatie. Eén van de initiatieven bestaat uit Praktijknetwerkers die op hun bedrijven de consument/cliënt bevragen op motieven om het bedrijf te bezoeken.

Masterclasses. Er worden masterclasses voor MKB, KvK en innovatieve ondernemers georganiseerd. Masterclasses worden 4* per jaar gehouden waarbij verschillende thema's en/of vragen van ondernemers aan bod komen. Thema's en/of vragen zijn vraaggestuurd. Masterclasses vinden waar mogelijk plaats op bedrijven waar de thema's en/of vragen spelen die in de masterclass worden behandeld.

Onderzoek volwaardig agrarisch bedrijf. Onderzoek naar eisen waaraan een ondernemer en bedrijf vanuit het oogpunt van de afnemers moet voldoen (voor o.a. zorg, recreatie en natuur). Hierbij wordt in kaart gebracht wat dit betekent voor het karakter van het agrarisch bedrijf. De vraag hierbij is wanneer een agrarisch bedrijf haar karakter verliest. Een individuele boer krijgt hierdoor inzicht in de eisen en wensen van de recreant en de gevolgen van verbreding voor zijn/haar bedrijf. Hierop kan een beeldmerk/keurmerk worden ontwikkeld die leidt tot kwaliteitsborging.

Visie verweving landbouw en natuur. Momenteel worden landbouw en natuur functioneel gescheiden. Dit laat geen mogelijkheid open om te kijken naar het landelijk gebied als één systeem. Landbouw en natuur dienen niet als aparte zaken te worden gezien en behandeld, maar als één ecosysteem. Inzet is het aangeven van mogelijkheden voor verweven van natuur en landbouw. Afspraken worden gemaakt over natuurdoelstellingen en beheer. Aansluitend kan er de behoefte zijn aan experimenteer ruimte om de gemaakte afspraken in de praktijk te kunnen toetsen. Er kan op een nieuwe kansrijke locatie worden begonnen of worden aangehaakt bij bestaande gebiedsinitiatieven.

Succesboek agrarisch natuurbeheer. Het opstellen van een voorbeeldenboek met succesvolle initiatieven waar agrarisch natuurbeheer wordt gecombineerd met andere functies. De kritische succesfactoren ('top-10' succesfactoren) maar ook de valkuilen worden beschreven.

Brochure spin-off agrarisch natuurbeheer. Een overzichtelijke brochure voor agrarische ondernemers over het belang van agrarisch natuurbeheer voor boer en consument. Naast de directe opbrengsten wordt gekeken naar de invloed en belang van natuur voor verschillende andere sectoren.

Praktijkstage. Door mee te werken op het bedrijf maakt beleid kennis met verbrede landbouwbedrijven/ondernemers. Door beleid samen te laten werken in groepjes worden ook verschillende sectoren bij elkaar gebracht. Afsluitend een discussie over de opgedane ervaringen en doorwerking/mogelijkheden m.b.t. beleid.

Benchmark succesfactoren ruimtelijke ordening. Een vergelijking tussen gemeenten of provincies hoe succesvol ze zijn op het gebied van ruimte geven aan multifunctionele landbouw. Uit de benchmark volgen de koplopers van gemeenten die ruimte bieden aan ontwikkelingen die de multifunctionele landbouw ondersteunen. Op gezette tijden worden succesvolle gemeenten/provincies in de 'spotlight' gezet. Op de Waardewerken website en in vakbladen zijn deze voorbeelden te zien. Ook kunnen gemeenten en provincie via de website worden voorgedragen.

5.2 Initiatieven

Producten en concepten

Merkontwikkeling. Op basis de wensen van de klant en ambities van de boer worden merken ontwikkeld voor recreatie, zorg, productverwerking en natuur.

Slim combineren. Het zoeken naar en laten zien van slimme combinaties m.b.t. productontwikkeling.
Stadslandbouwids. Uitwerken van het concept stadslandbouw, deze verder ontwikkelen en op andere plekken toepassen, en het bereikbaar/buikbaar te maken voor andere boeren en gemeenten.
Lange termijn afspraken. Waardewerken verkent samen met vragers van diensten (o.a. zorginstellingen, overheid, natuurbeheerders) de mogelijkheden voor het maken van lange termijnafspraken.

Zorg

De zorgsector maakt werk van zorgboerderijen. Door het aanbieden van excursies, stages, trainingen, inwerkprogramma's aan werknemers van zorginstellingen worden de mogelijkheden van zorglandbouw onder de aandacht gebracht. Programma's worden op de bedrijven van praktijknetwerkers doorlopen. Contact met bedrijf/ondernemer en cliënt staat centraal. Mogelijkheden op het bedrijf en ervaringen van zorgvragers staan centraal.

Zorg maakt nieuwe zorg(concepten) op zorgboerderijen. Samen met zorginstellingen werken aan nieuwe vormen van zorg. Bij bestaande samenwerking kan naar verdieping van de samenwerking worden gezocht

Brochure nieuwe kansen zorglandbouw. Een brochure die beschrijft wat de invloed is van veranderende wet- en regelgeving. De brochure bestaat uit een algemeen kader en gaat in op de kansen voor zorglandbouw.

Communicatie/kennis

Expert meetings. Een gemengde groep van experts op het gebied van ondernemen, zorg, natuur en recreatie maken een SWOT-analyse van een bedrijf. Hiermee kan voor een bedrijf een succesvolle en persoonsgerichte ontwikkelingsrichting worden bepaald voor zorg, natuur, recreatie of combinaties hiervan.

Kennisuitwisselingbijeenkomsten. Boeren bezoeken boeren en wisselen themagericht kennis en ervaringen uit. De bijeenkomst is voor startende en bestaande multifunctionele boeren. Vanuit het praktijknetwerk worden bijeenkomsten gepland. De website biedt ook mogelijkheden om zelf een bijeenkomst te organiseren. Bijeenkomsten vinden minimaal één keer per kwartaal plaats, of vaker als er onderwerpen (via de website) worden aangedragen.

Rijdende rechter. Het praktijknetwerk Waardewerken organiseert jaarlijks een viertal sessies op locatie bij een van de praktijknetwerkers. Een onafhankelijke partij doet hierbij uitspraken over knelpunten op het gebied van wet en regelgeving m.b.t. multifunctionele landbouw. Via de Waardewerken website kunnen knelpunten en problemen die in de praktijk optreden worden aangedragen. Resultaten van de sessies worden via de website en vakbladen bekend gemaakt.

Koppelen van landbouwkennis aan onderwijs. Binnen het onderwijs moet naar een inhoud, vorm en programma worden gezocht om bestaande kennis bij boeren over te brengen op scholen.

Ruimtelijke Ordening

Brochure 'Samen met ruimtelijke ordening'. Waardewerken geeft tips over hoe om te gaan met gemeente of provincie om ruimte te krijgen voor multifunctionele landbouw.

Excursies adviesbureaus. Adviesbureaus die ruimtelijke- en bestemmingsplannen opstellen maken kennis met de in- en out's van multifunctionele landbouw. Op praktijkbedrijven worden adviseurs rondgeleid en bijgepraat over knelpunten op het gebied van ruimtelijke ordening en platteland. Tot de doelgroep behoren vormgevers, juristen en technici (o.a. infrastructuur). Het praktijknetwerk nodigt mensen uit, maar staat ook open voor verzoeken om eens langs te kunnen komen.

Recreatie

Kansenkaart recreatie. Waardewerken ontwikkelt een methode om de mogelijkheden van verbrede landbouw op een bedrijf te toetsen (vragenlijst/brainstorm etc.). Het gaat hierbij om fysieke eigenschappen als vormen van verbreding, bereikbaarheid, mogelijkheden voor bestaande gebouwen en wet- en regelgeving.

Recreatie maakt nieuwe recreatie op recreatieboerderijen. Samen met horecabedrijven nieuwe concepten en arrangementen ontwikkelen. Binnen de landbouw hebben succesvolle arrangementen al een plek gevonden. Verder ontwikkeling van deze arrangementen vindt al mondjesmaat plaats. Er moet meer nadruk komen te liggen op samenwerking met horecabedrijven buiten de landbouwsector waarbij mogelijk nieuwe arrangementen worden ontwikkeld of wordt aangesloten bij bestaande arrangementen.

Bijlage 1: Overzicht van de partijen die zijn benaderd

Zorg

<i>Nederlands Instituut Zorg en Welzijn</i>
<i>PRI</i>
<i>Steunpunt Dagbesteding en Arbeid GGZ</i>
<i>Steunpunt Landbouw en Zorg</i>
<i>Stichting Vrienden van het Platteland</i>

Recreatie

<i>Min. LNV, directie Platteland</i>
<i>Programma Bureau Veluwestroom</i>
<i>RECRON</i>
<i>Stichting Recreatie</i>
<i>Stichting Vrienden van het Platteland</i>
<i>Stichting Vrije Recreatie</i>
<i>Stichting Wandelplatform-LAW (tevens vertegenwoordigd Stichting Landelijk Fietsplatform)</i>
<i>VEKABO</i>

Natuur

<i>Animal Sciences Group</i>
<i>Centrum Biologische Landbouw Flevoland</i>
<i>FPG</i>
<i>Landelijk Centrum Opbouwwerk</i>
<i>LTO</i>
<i>Lunters Landfonds</i>
<i>Natuurlijk Platteland Nederland</i>
<i>Natuurmonumenten</i>
<i>Rabobank Nederland</i>
<i>SBNL</i>
<i>Staatsbosbeheer</i>
<i>Stichting Vrienden van het Platteland</i>
<i>Triodos Bank</i>

Bijlage 2: Literatuurlijst

Folder

Waardewerken.
2005, Uitgever: PPO-agv en ASG Plaats: Lelystad

Brochure

Visiedocument Waardewerken. Meer dan voedsel, dat boert goed!
2005, Uitgever: PPO-agv en ASG Plaats: Lelystad

Kort bericht

Doorbraakagenda Waardewerken.
www.syscope.nl, 1 september, 2005

Opinie

Martens, J.
Waardewerken.
Oogst Landbouw, 18 februari, vol. 18, no. 7, pag. 25, 2005

Rapport

Kennisnetwerk Multifunctionele landbouw. Rapportage 2004.
Maart, pag. 20 pp, 2005, Uitgever: PPO-agv, Plaats: Lelystad

Vakbladartikel

Pionierende ondernemers en onderzoekers ontwikkelen verbrede landbouw.
Syscope, winter, pag. 12-13, 2005

Vakbladartikel

Innovatie-experimenten voor een multifunctionele groene ruimte
Syscope extra, voorjaar, pag. 20-23, 2005

Vakbladartikel

'Waardewerkers' werken aan imago verbrede landbouw
Syscope, najaar, pag. 3-4, 2005

